

## **DÖNÜŞÜM EKONOMİLERİNDE REKABET POLİTİKALARININ VE HUKUKUNUN ÖNEMİ**

*Yrd. Doç. Dr. Sevda Yaşar COŞKUN\**

### **ÖZET:**

Bu çalışmanın konusu, dönüşüm ekonomilerinde rekabet politikaları ve hukukunun önemidir. Betimleyici bir yöntemle yürütülen çalışmada, ülke ya da sektör sınırlaması yapılmamıştır. Konunun önemi tartışıldıktan sonra, karşılaşılan başlıca engellerin devlet bürokrasisi, rüşvet ve organize suçlar, hukuki altyapı eksikliği, uzman eksikliği, rekabetçi iklim ve kültür eksikliği olduğu belirlenmiştir.

Dönüşüm ekonomilerinde etkili bir rekabet politikası ve rekabet hukuku uygulaması için; rekabet hukukunun aşamalı bir şekilde uygulamaya konulması; rekabet politikalarının diğer ekonomik politikalarla bir bütünlük oluşturacak şekilde uyumlu olması; rekabet hukuku uygulamasının uzmanlaşmış kurumlar ya da mahkemeler tarafından yerine getirilmesi; kurumsal bir altyapının oluşturulması ve piyasa ekonomisi ve rekabetin unsurlarının kamuoyu ile paylaşılması önerilerinde bulunulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Dönüşüm Ekonomileri, Rekabet Hukuku, Rekabet Politikaları, Rekabet Otoritesi, Yasal Altyapı.

### **ABSTRACT:**

The subject of this study is to evaluate the importance of competition policies and competition law in transition economies. The study held by a descriptive method and carried out without any restriction of country or sector. After discussing the importance of the subject it is determined that the major obstacles of transition are state bureaucracy, corruption and organized crime, lack of legal infrastructure, lack of specialist and deficiencies of competitive climate and culture.

In transition economies, for an effective competition policy and competition law to be enforced these suggestions are made: an incremental implementation of competition law; integrity and consistency of other economic policies with competition policy; competition law enforcement by specialized agencies or the courts; establishing institutional infrastructure and sharing the market economy and competition elements with the public.

**Keywords:** Transition Economies, Competition Law, Competition Policies, Competition Authority, Legal Infrastructure.

---

\* Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Bölümü Öğretim Üyesi.

## GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, bütüncül bir bakış açısıyla, dönüşüm ekonomileri bağlamında rekabet politikaları ve rekabet hukukunun önemini ortaya koyarak bazı öneriler sunmaktır. Çalışma literatür incelemesine dayalı olarak betimleyici nitelikte tasarlanmıştır. Çalışmada, rekabet politikası ve hukukunun dönüşüm ekonomileri açısından niçin çok önemli olduğunun üzerinde durulacaktır. Daha sonra etkin bir rekabet politikası ve hukukunun uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ele alınacaktır. İzleyen bölümde bu sorunların çözüm yollarına dair bir yol haritası çizildikten sonra, son bölümde dönüşüm ekonomilerinde etkin bir rekabet politikasının kurgulanması ve rekabet hukukunun uygulanması bağlamında bazı önerilerde bulunulacaktır.

### Rekabet Hukukunun Serbest Piyasanın İşleyişindeki Rolü

Rekabet Hukuku alanı “piyasa ekonomisi” mantığı üzerinden şekillendiği için temel dayanak noktasını “iktisat okulları” oluşturmaktadır. Aynı şekilde firma teori ve uygulamaları Rekabet Hukukunun analiz birimlerini oluşturduğu için Stratejik Yönetim alanı ile de bağlantılıdır. Dolayısıyla bir ülkede “Rekabet Hukukunun” işlerliğinin temel belirleyicisi “piyasa ekonomisi” ve “serbest girişim” ortamının varlığıdır.

Rekabet Hukuku ile ilgili güçlü gelenek ve iddiası olan üç ekolden söz edilebilir. Bunlar Chicago, Harvard ve Avusturya ekolleridir. Bunlardan Chicago ekolü piyasa ekonomisinin varlığını devletin piyasadan uzak durmasına bağlamıştır<sup>1</sup>. Bu ekol tam rekabet piyasası varsayımından yola çıktığı için<sup>2</sup> temel öngörüsü piyasada yeterince alıcı ve satıcının bulunduğu; bilgi simetrisinin olduğudur<sup>3</sup>. Böylesi bir yaklaşım daha baştan devletin piyasa aktörü olduğu planlı ekonomiyi reddetmekte, serbest girişim ve ticaret serbestisi, ürün çeşitliliği olmadan piyasa mekanizmasının işlemeyeceğini iddia etmektedir.<sup>4</sup>

Diğer yandan Harvard ekolü piyasa yapısı ve sürecini teşebbüslerin sayı ve büyüklüklerinin belirlediğini öngörmektedir. Bu teşebbüslerin faaliyet serbestliğini ise sadece serbest piyasa mekanizması sağlayabilecektir. Teşebbüslerin yapıları, davranışları ve performansları piyasa mekanizmasının belirleyicileridir<sup>5</sup>. Piyasa aksaklıkları olarak tanımladıkları ürünlerin heterojenliği, piyasa

<sup>1</sup> Robert H Bork, (1978 s. 25) The Antitrust Paradox. New York: Free Press.

<sup>2</sup> G.J Stigler (1968 s. 34), The Organization of Industry, Homewood, III: Irwin.

<sup>3</sup> J. B Rittaler, L.O Schmidht, (1998 s. 65), A Critical Evaluation of the Chicago School of Antitrust Analysis, Kluwer Academic Publisher, The Netherlands.

<sup>4</sup> J. B Rittaler, L.O Schmidht, (1998, s.66).

<sup>5</sup> H. Demsetz, (1973 s. 47), Industry Structure, Market Rivalry and Public Policy The Journal of Law and Economics Vol. 16.

bilgisi eksikliği, ön görü eksikliği dinamik bir rekabetçi sürecin hem gereklilikleri hem de çıktılarıdır<sup>6</sup>. Piyasada aktif olarak faaliyette bulunacak çok sayıda teşebbüs ve bu teşebbüslerin hareket serbestisine olanak tanımayan bir planlı ekonominin sürdürülebilir ve rekabetçi bir ekonomik büyümeyi sağlamasının mümkün olmadığına inanmaktadırlar<sup>7</sup>.

Serbest piyasa ekonomisi düşüncesinin belki de en uç noktasında yer alan Avusturya ekolü iktisatçıları ve özellikle de Von Mises<sup>8</sup>, ve Hayek<sup>9</sup>, sosyalist planlı bir ekonomide fiyat mekanizmasının bulunmaması sebebiyle, hesaplama yapmanın imkânsız olacağını iddia etmişlerdir. Dolayısıyla da rasyonel bir yatırım mekanizması kurmanın mümkün olmayacağını ve sistemin bir gün mutlaka çökeceğini öngörmüşlerdir. Yine bu ekolün temsilcilerinden Kirzner, girişimciliği rekabetçi piyasanın odağına koymaktadır. Buna bağlı olarak serbest teşebbüsün olmadığı bir ekonomik sistemde rekabetten de söz edilemeyeceğini iddia etmektedir.

### **Dönüşüm Ekonomilerinde Rekabet Hukuku Politika ve Uygulamaları**

Bu ekollerin serbest piyasanın oluşturulması ve işleyişine ilişkin iddiaları Dönüşüm Ekonomilerinde Rekabet Hukuku politika ve uygulamalarının araştırmalara konu edilmesinin gerekçelerindendir.

Özel olarak Türkiye açısından bakıldığında Dönüşüm Ekonomilerinde Rekabet Hukukunun işlerliği oldukça önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye hem eski Sovyetler Birliği ülkeleri (örneğin Gürcistan, Azerbaycan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna) ile hem de eski Doğu Bloku ülkeleriyle (örneğin Bulgaristan ve Romanya) çok sayıda ve büyük miktarda yatırım ilişkisi içerisinde. Bunlara tarihsel bağların güçlü olduğu Balkan ve merkezi Avrupa ülkeleri de eklendiğinde Dönüşüm Ekonomilerinde Rekabet Politika ve uygulamalarının önemi ortaya çıkacaktır.

<sup>6</sup> J. B Rittaler, L.O Schmidht, (1998, s.68).

<sup>7</sup> J. B Rittaler, L.O Schmidht, (1998, s. 70).

<sup>8</sup> L. V Mises, (1949 s.118), Human Action: A Treatise on Economics. New Haven, Conn.: Yale University Press.

L.V Mises, (1962 s.57), The Ultimate Foundation of Economic Science, Princeton, N.J.: Van Nostrand.

L. V Mises, (1963 s.214), Human Action. Yale University Press.

<sup>9</sup> Hayek, F. A. (1945 s. 165), "The Use of Knowledge in Society ", American Economic Review Vol. 35.

Hayek, F. A, (1948 s.96), Individualism and Economic Order. Chicago: University of Chicago Press.

Hayek, F. A, (1973 s.89), Law, Legislation and Liberty. Chicago: University of Chicago Press.

Dönüşüm Ekonomileri 1990'ların başında Dünyanın gündemine gelmeye başlamasına rağmen Rekabet hukuku ve politikaları açısından uluslararası literatüre konu olmaları ve bu konuda gerekli kurumsal altyapı çalışmalarını oluşturma çabaları görece yenidir ve halen devam etmektedir. Kaldı ki rekabet hukuku açısından kurumsal altyapının oluşturulması tek başına yeterli değildir. Ayrıca, bir rekabet mantığının kurumsallaşması ve rekabet edebilecek firmalara sahip endüstrilerin oluşturulması da gerekmektedir. Bu dönüşüm oldukça uzun bir sürece karşılık gelmektedir.

Eski Doğu Bloku Ülkelerindeki merkezi planlı sistemin çökmesi ve bahse konu ülkelerin sistem değişikliğine gitmesi, yeni bir hukuk ve ekonomi disiplini olan "Geçiş-Dönüşüm Ekonomisi" (Transition Economies) literatürünün de gelişmesinde sebep olmuştur. Eski Sosyalist Ülkelerin ekonomik dönüşüm sorunlarının analizinde hem teorik hukukçu ve iktisatçıların hem de uygulamacıların ilgisi bu disipline gittikçe daha fazla odaklanmaktadır. Literatürün tamamının bu çalışmaya konu edilmesi çalışmanın kapsamını aşacaktır. Bu yüzden bazı konu ve ülkelere ilişkin literatüre yer verilmiştir. Aras<sup>10</sup>, dönüşüm sürecini Azerbaycan ekonomisi açısından ele almıştır. Chikán ve Demeter<sup>11</sup> dönüşüm ekonomilerinin Macaristan endüstrisinde imalat stratejilerine olan etkilerini inceleme konusu yapmışlar; yine Chikán<sup>12</sup> 1996'daki çalışmasında Macaristan'da ekonomik dönüşümün lojistik üzerindeki sonuçlarını araştırma konusu yapmıştır. Biçerli<sup>13</sup> de ekonomik dönüşümü düşük işsizlikle sağlamada Çek Cumhuriyeti tecrübesini değerlendirmiştir. Zukowski<sup>14</sup> ise, sosyalizm sonrasında dönüşüm krizlerinin sebepleri ve örneklerini çalışma konusu etmiştir. Türkiye'de ortaya çıkan mali krizlere dayanarak, yeni gelişmekte olan ülkeler ve dönüşüm ekonomileri açısından krizleri önlemek için çıkartılabilecek dersler ve IMF'nin kriz politikalarının değerlendirmesi Seyidoğlu<sup>15</sup> tarafından yapılmıştır.

<sup>10</sup> O. N. Aras, "Azerbaycan Ekonomisi ve Dönüşüm Süreci", Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 19, 2003-2004.

<sup>11</sup> A. Chikán, K. Demeter, (1995), "Manufacturing strategies in Hungarian industry: the effects of transition from planned to market economy", International Journal of Operations & Production Management, Vol. 15 Iss: 11, pp.5 – 19.

<sup>12</sup> A. Chikán, (1996), "Consequences of economic transition on logistics: the case of Hungary", International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, Vol. 26 Iss: 1, pp.40 – 48.

<sup>13</sup> M. K. Biçerli, (2001), Ekonomik Dönüşümü Düşük İşsizlikle Sağlamada Çek Cumhuriyeti Tecrübesinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi. 56-2.

<sup>14</sup> R. Zukowski, (1996), "Transformation Crisis in Post-Socialist Countries: Patterns and Causes", International Journal of Social Economics, Vol. 23 Iss: 10/11, pp.279 – 296.

<sup>15</sup> H. Seyidoğlu, (2003), Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri Doğu Üniversitesi Dergisi, 4 (2) 2003, 141-156

Havrylyshyn<sup>16</sup> ve diğ. 1998'de yaptıkları çalışmada Dönüşüm ekonomilerindeki 1990-97 yılları arasındaki iyileşme ve büyümeyi ele almışlardır. Dönüşüm ekonomilerine ilişkin çalışmalar zaman zaman sektörel tabanlı olmuştur. Örneğin, Fankhauser and Cornillie<sup>17</sup>, (2004), dönüşüm ülkelerinde enerji yoğunluğunu konu alan bir çalışma yapmış; Markandya ve diğ<sup>18</sup>. (2005) ise dönüşüm ülkelerinde enerji yoğunluğunu AB ortalamasına doğru bir yakınsama olup olmadığı açısından ele almışlardır.

Dönüşüm ekonomilerine ilişkin çalışmaların bir kısmı yabancı yatırımlar üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin, Brenton ve diğ<sup>19</sup>. (1999), merkezi ve Doğu Avrupa'da ve Avrupa Birliğinde yabancı yatırımlara ilişkin deneysel bir çalışma yürütmüşlerdir. Bevan ve diğ<sup>20</sup>. (2000) ise, dönüşüm ekonomilerinde doğrudan yabancı yatırımların belirleyicileri nelerdir sorusunun cevabını aramışlardır. Bevan Estrin ve Meyer'le<sup>21</sup> 2004'te dönüşüm ekonomilerinde yabancı yatırımların lokasyonu ve kurumsal gelişimini konu alan bir çalışma yapmışlardır. Buch ve diğ<sup>22</sup>. (2003) doğrudan yabancı yatırımların Avrupa'nın güneyinden doğusuna doğru yöneldiği iddiasını ispatlamaya çalışmışlardır. Aynı konuda Resmini<sup>23</sup> (2000), merkezi ve Doğu Avrupa'da sektörel modellerin belirleyici olduğu üzerinde durmuştur. Uhlenbruck ve De Castro<sup>24</sup> (2000), merkezi ve Doğu Avrupa'da yabancı ele geçirmeleri dönüşüm ekonomilerinde özelleştirmelerin bir çıktısı olarak inceleme konusu yapmışlardır. Lansbury ve diğ<sup>25</sup>. (1996), merkezi

<sup>16</sup> Havrylyshyn, O. I. Izvorski, and R. Rooden. 1998. "Recovery and Growth in Transition Economies 1990-97: A Stylised Regression Analysis." Working Paper WP/98/141, International Monetary Fund, Washington, DC

<sup>17</sup> Fankhauser, S. and Cornillie, J. 2004. The Energy Intensity of Transition Countries. *Energy Economics*. V (26): 283-295

<sup>18</sup> Markandya, A., Pedroso-Galinato, S., Streimikiene, D., 2005. Energy Intensity in transition economies: Is there convergence towards the EU average? *Energy Economics*. 28 (1): 121-145.

<sup>19</sup> Brenton, P, DiMauro, F, Lucke, M. 1999. Economic integration and FDI: An empirical analysis of foreign investment in the EU and in Central and Eastern Europe. *Empirica* 26 (2), 92-121

<sup>20</sup> Bevan, Alan A., Estrin, Saul, 2000. The Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies. CEPR Discussion Paper 2638. Centre for Economic Policy Research, London.

<sup>21</sup> Alan Bevan, Saul Estrin, Klaus Meyer (2004) Foreign investment location and institutional development in transition economies. *International Business Review* 13, 43-64.

<sup>22</sup> Buch C.M. Kokta, R.M. ve Piazolo, D. Foreign direct investment in Europe: Is there redirection from the South to the East? *Journal of Comparative Economics* 31 (2003) 94-109

<sup>23</sup> Resmini, L. (2000). The determinants of foreign direct investment into the CEECs: New evidence from sectoral patterns. *Economics of Transition*, 8 (3), 665-689.

<sup>24</sup> Uhlenbruck, K. & De Castro, J. (2000). Foreign acquisitions in Central and Eastern Europe: Outcomes of privatization in transitional economies. *Academy of Management Journal*, 43 (3), 381-402.

<sup>25</sup> Lansbury, M., Pain, N., & Smidkova, K. (1996). Foreign direct investment in Central Europe since 1990: An econometric study. *National Institute Economic Review*, 156, 104-124.

Avrupa’da 1990’dan itibaren gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımları ekonometrik bir çalışmayla ele almışlardır. Lankes ve Venables<sup>26</sup> (1996), dönüşüm ekonomilerinde doğrudan yabancı yatırımları değişen yatırım modelleri bağlamında tartışmışlardır.

Dönüşüm ekonomilerinde girişimciliği çalışma konusu yapan oldukça zengin bir literatür söz konusudur. Örneğin Peng<sup>27</sup>, 2001 yılında yaptığı çalışmada dönüşüm ekonomilerinde girişimcilerin nasıl zenginlik yaratacakları sorusunun cevabını aramıştır. Sigmon ve diğ<sup>28</sup>. (1997) dönüşüm ekonomilerinde girişimcilik ile siyaset ilişkisini çalışmalarına konu edinmişlerdir. Duchene ve diğ<sup>29</sup>. (2002), dönüşüm ekonomilerinde girişimcilik ve kurumları ele almışlardır. Dutz ve diğ<sup>30</sup>. ise (2001), dönüşüm ekonomilerinde girişimcilik, hareketlilik ve işgücü piyasasının durumunu araştırmışlardır.

Çalışmanın konusunu oluşturan rekabet hukuku ve dönüşüm ekonomileri açısından literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların genellikle bir ya da birkaç ülke temel alınarak yapıldığı ortaya çıkmıştır. Örneğin Fingleton ve diğ<sup>31</sup>. (1996) merkezi Avrupa’daki dört dönüşüm ekonomisi ülkesinde rekabet hukuku ve politikalarının kaydettiği ilerlemeyi tartışmışlardır. Kovacic<sup>32</sup>, 1995 teki çalışmasında dönüşüm ekonomilerinde rekabetin tasarımı ve uygulanması ve tüketicinin korunması reformlarını Moğolistan, Zimbabwe, Ukrayna ve Nepal açısından ele alırken, 1996<sup>33</sup>’daki çalışmasında ise eski komünist ve sosyalist ülkelerde rekabet politikası sistemlerinin oluşturulması ve yürütülmesinde karşılaşılan güçlükler ve engeller ve bunlarla başa çıkma yolları üzerinde durmuştur. Pham<sup>34</sup>, (2006) Vietnam rekabet hukukunu ekonomik reform ve küre-

<sup>26</sup> Lankes, H. P. & Venables, A. J. (1996). Foreign direct investment in economic transition: The changing pattern of investments. *Economics of Transition*, 4 (2), 331–347.

<sup>27</sup> Peng, M. W. (2001). How entrepreneurs create wealth in transition economies. *Academy of Management Executive*, 2001, Vol. 15, No. 1

<sup>28</sup> Sigmon, D. Kaufman ve Shlegfer, A. (1997), *Politics and Entrepreneurship in Transition Economies*, William Davidson Institute Working Paper Nr.57, WDI, University of Michigan, Michigan.

<sup>29</sup> Duchene, G.,- Rusin, P., and Turlea, G. (2002): *Entrepreneurship and Institutions in Transition*. *Journal for Institutional Innovation, Development & Transition* 6: 57-76.

<sup>30</sup> Dutz, M., Kaufmann, C., Najarian, S., Sanfey, P., and Yemtsov, R. (2001): *Labour Market States, Mobility and Entrepreneurship in Transition Economies*, EBRD Working paper no. 66.

<sup>31</sup> J. Fingleton, E. Fox, D. Neven, P. Seabright, (1996), *Competition Policy and the Transformation of Central Europe*, Center for Economic Policy Research, London.

<sup>32</sup> William E. Kovacic, *Designing and Implementing Competition and Consumer Protection Reforms in Transitional Economies: Perspectives from Mongolia, Nepal, Ukraine, and Zimbabwe*, 44 DEPAUL L. REV. 1197 (1995)

<sup>33</sup> William E. Kovacic, *The Competition Policy Entrepreneur and Law Reform in Formerly Communist and Socialist Countries*, 11 AM. U. J. INT’L L. & POL’Y 437 (1996)

<sup>34</sup> Alice Pham, *The Development of Competition Law in Vietnam in the Face of Economic Reforms and Global Integration*, 26 NW. J. INT’L L. & BUS. 547 (2006)

selleşme bağlamında tartışmıştır. Brzezinski<sup>35</sup>, (1994) sosyalist sistemden piyasa ekonomisine geçişte rekabetin oynadığı hayati role dikkat çekmiştir. 1998'deki çalışmasında Kovacic<sup>36</sup>, merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçerken rekabet hukukunun etkisine yer vermiştir. Pittman<sup>37</sup> (1998) Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Rusya ve Slovak Cumhuriyeti rekabet hukuku deneyimini gözden geçiren bir çalışma yapmıştır. Mastalir<sup>38</sup> (1993) yeni piyasa ekonomilerinde anti tröst yasalarının oluşturulmasında Batı ülkelerinin yardımını tartışma konusu yapmıştır. Rodriguez ve Coate<sup>39</sup> (1996) ise kendi anti tröst yasalarını hazırlarken ABD'den yardım alan Doğu Avrupa ülkelerinin listesini yapmışlardır. Song'da<sup>40</sup> (1995) çalışmasında Çin'in rekabet otoritesinin yetersiz kalması nedeniyle Çin Haksız Rekabet Yasası uygulamasının umut verici görünmediğini belirtmektedir. Benzeri bir çalışmada Zheng<sup>41</sup> (2011), ekonomik dönüşüm, piyasa yapısı ve devlet kontrolü bağlamında anti tröst kurallarının Çin'e naklini tartışmaktadır.

Grigoryan<sup>42</sup> dönüşüm ekonomilerindeki tekelleşme sorunlarını ve rekabet hukuku politikalarını Ermenistan Cumhuriyeti bağlamında ele almıştır. Pistor ve diğ.<sup>43</sup> ise dönüşüm ekonomilerinde hukukun finans sektörü üzerindeki etkilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Avrupa Birliği açısından dönüşüm ekonomilerinde şirket yönetim mekanizmalarının etkileri Rogojanu ve diğ.<sup>44</sup>'nin araştır-

<sup>35</sup> Carolyn Brzezinski, (1994) Competition and Antitrust Law in Central Europe: Poland, The Czech Republic, Slovakia and Hungary, University of Michigan Law School Michigan Journal of International Law 15, 1129.

<sup>36</sup> William E. Kovacic, Merger Enforcement in Transition: Antitrust Controls on Acquisitions in Emerging Economies, University of Cincinnati Law Review University of Cincinnati 66, 1075, 1076-77 Summer, 1998.

<sup>37</sup> Pittman, Russell Competition Law in Central and Eastern Europe: Five Years Later, 43 ANTITRUST BULL. 179, 179-87 (1998)

<sup>38</sup> Mastalir Roger W., Regulation of Competition in the "New" Free Markets of Eastern Europe: A Comparative Study of Antitrust Laws in Poland, Hungary, Czech and Slovak Republics, and their Models, 19 N.C. J. INTL L. & COM. REG. 61, 61-63 (1993).

<sup>39</sup> A. E. Rodriguez, Malcolm B. Coate, Limits to Antitrust Policy for Reforming Economies, 18 HOUS. J. INTL L. 311, 327-29 (1996).

<sup>40</sup> Song, Bing Competition Policy in a Transitional Economy: The Case of China, 31 STAN. J. INT'L L. 387, 420 (1995)

<sup>41</sup> Zheng Wentong Transplanting Antitrust in China: Economic Transition, Market Structure, and State Control (2011) *U. Pa. J. Int'l L.* [Vol. 32.2

<sup>42</sup> A.A. Grigoryan, (2007), Problems of Monopolization and Antitrust Policy in Transition Economies (on the example of the Republic of Armenia), the International Journal of Applied economics and Finance, 1 (1): 38-44.

<sup>43</sup> K. Pistor, M. Raiser, S. Gelfer, (2000), Law and Finance in Transition Economies, CID Working Paper No. 49 June 2000, Law and Development Paper No. 4

<sup>44</sup> A. Rogojanu, M. Tarța, L. Nuțu, (2007), "The implications of corporate governance mechanisms and regulations for transition economies within the European Union", The

masına konu olmuştur. Dönüşüm ekonomilerinde rekabet politikası açısından kurumların önemi ve işlevleri Kovacic<sup>45</sup> tarafından iki ayrı çalışmada ele alınmıştır. Dönüşüm ekonomilerine ilişkin geniş bir literatürün bulunduğu daha önce değinilmişti.

1970'lerin ortalarından bu yana, birçok komünist veya sosyalist ülke, piyasa ekonomisine geçişe yönelik farklı yoğunluk ve ölçekte reformlara girişmişlerdir.<sup>46</sup> Planlı ekonomiden piyasa ekonomisine dönüşüm sürecinde önemli oranda karmaşa ve belirsizlik bulunmasına<sup>47</sup> rağmen ekonomik serbestleşme halen büyümeyi teşvik edici ve destekleyici bir stratejik tercih olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu çalışmada ise dönüşüm ekonomilerinde rekabet politikaları ve rekabet hukuku, hem kural koyma açısından hem kurumsal açıdan, aynı zamanda uygulama ve rekabet kültürünü de kapsayacak şekilde bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılacaktır.

### **Rekabet Politikaları ve Rekabet Hukukunun Dönüşüm Ekonomileri Açısından Önemi**

Rekabet hukuku düzenlemeleri, dönüşüm ekonomileri açısından can alıcı bir önem arz etmektedir. Çünkü bu ekonomilerde devletin kontrolünde bulunan ekonomik faaliyetler aşamalı olarak özel sektöre devredilmekte ve piyasanın kendi kendisini yönlendirmesi şekline dönüşmektedir. Bu ülkelerde yetersiz rekabet düzeyi istikrarlı bir ekonomik büyüme ve dengeli gelir dağılımının önündeki engellerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Rekabetçi bir çevre oluşturma ve rekabet hukuku ile ilgili düzenlemelerden kaynaklanan sorunların çözümü bir diğer önemli husustur. Ayrıca verimli ekonomik faaliyetler, yatırım ortamının iyileştirilip geliştirilmesi ve aynı ya da farklı piyasalarda düzenli ilişkilerin yerleşmesi için gerekli olan koşulların da oluşturulması gerekmektedir. İşte Rekabet Hukuku politika ve uygulamaları bütün bu yapısal sorunların aşılmasında kilit bir görev üstlenmektedir.

---

International Scientific Conference "European Integration – New Challenges for the Romanian Economy", Oradea University, Mayıs.

<sup>45</sup> W. E Kovacic, (1997), Getting Started: Creating New Competition Policy Institutions in Transition Economies, 23 Brook. J. Int'l L. 403, 403–08. W. E Kovacic, (2001), Institutional Foundations for Economic Legal Reform in Transition Economies: The Case of Competition Policy and Antitrust Enforcement. Chicago-Kent Law Review 77 (1): 265–315.

<sup>46</sup> Bu konudaki geniş literatür için bakınız; The Emergence of Market Economies in Eastern Europe (Christopher Clague ve Gordon C. Rousser edit. 1992); Foreign Economic Liberalisation (Andras Koves ve Paul Marer, edit. 1991); Institutions and Economic Development (Christopher Clague, 1997).

<sup>47</sup> J. E., Stiglitz (1998), Knowledge For Development: Economic Science, Economic Policy And Economic Advise, Annual World Bank Conference on Development Economics.



Dönüşüm ekonomilerinin çoğunluğunda tekelleşme düzeyinin yüksekliği dikkat çekmektedir. Piyasa ekonomisini uygulayan ülke ekonomileri ile karşılaştırıldığında bu ülkelerdeki tekelleşme düzeyinin uzun bir zaman dilimine yayılmış olduğu da göze çarpmaktadır. Bu nedenler, dönüşüm ekonomilerinde iyi geliştirilmiş bir rekabet politikası ve uygulamalarının niçin bu denli acil olduğunu da göstermektedir.

Demokrasinin ön şartlarından bir tanesi de iyi işleyen bir piyasa mekanizması inşa etmektir. Bu nedenle Dönüşüm Ekonomilerinde bir yandan demokratik işlerlik geliştirilirken diğer taraftan da piyasa ekonomisinin altyapısının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, söz konusu ülkelerde somut ilk yasal reformların başında rekabet hukukunun benimsenip yürürlüğe konması gelmektedir. Zira bir bakıma rekabet hukukuna sahip olmak o ülkenin hem demokratikliğinin hem de piyasa ekonomisine bağlılığın bir sembolü olarak da algılanmaktadır.

Konuyla rekabet politikaları açısından bakıldığında ise sadece hukuki düzenlemelerin yeterli olmayacağı anlaşılmaktadır. Her ne kadar Hayek ve Mises fiyat mekanizmasının varlığı ve piyasaların serbestleştirilmesi rekabetin gerekliliği olduğunu iddia ediyorlarsa da Fingleton ve diğ. (1996), dönüşüm ekonomilerindeki yüksek giriş engellerinden dolayı tek başına fiyatların ve piyasaların serbestleşmesinin yeterli rekabet düzeyini sağlayamayacağını öne sürmektedirler. Bu noktada rekabet politikalarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Rekabet politikaları genel ve dar anlamda olmak üzere iki şekilde ele alınabilir. Genel anlamıyla, ulusal ve uluslararası piyasalarda mal ve hizmet sunan rekabetçi piyasa ve firmaların varlığını ve etkin büyümelerini kolaylaştıracak kamu politikası araçlarını ifade eder. Bu bakımdan en yaygın uygulamaların başında Yabancı Sermayeyi Teşvik kanunları uluslararası serbestleştirme aracı olarak kullanılmaktadır. Ulusal anlamda ise devletin belli sektörel imtiyazlarının kaldırılması; kamu tekellerine son verilmesi ve özelleştirme uygulamalarından söz edilebilir. Rekabet politikaları dar anlamıyla ele alındığında ise, rekabet hukuku (anti tröst<sup>48</sup>) kuralları adı altında firmaların rekabet karşıtı eylem ve işlemlerini yasaklayan politikalar ifade edilmektedir. Bu uygulamaların özünü de rekabet hukuku uygulamaları oluşturmaktadır. Bu çalışmada rekabet politikası dar anlamıyla kullanılacaktır.

Rekabet, merkezden planlanmış bir ekonomide mevcut olmayan bir piyasa seçme mekanizması, yerleşik firmanın performansının artırılması ve düşük maliyetli firmaların piyasaya girmesinin teşvik edilmesi gibi konuları kapsamaktadır. İşte tam da bu sebeple dönüşüm ekonomilerinde rekabetin artması büyük öneme sahiptir.

<sup>48</sup> Bu çalışmada rekabet hukuku ve antitrust kavramları biri diğerinin yerini tutacak şekilde kullanılmıştır.

Rekabet hukukunun amacının piyasadaki rekabeti korumak olduğu ifade edilmektedir (bakınız 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun gerekçesi). Rekabet hukuku olmazsa piyasaların tekelleşeceği, çıktıları kısıtlayacağı ve bu durumunda tüketicilere zarar vereceği temel endişesiyle yola çıkılmaktadır. Rekabet hukuku analizlerinde tekelleri pozisyon genellikle, rekabetçi düzeye kıyasla fiyatların daha yüksek, çıktıların daha az olmasına yol açan bir durum olarak kabul edilmektedir. Rekabet hukukunun ortaya attığı hususlar, hukuki bir çerçevede de olsa, endüstriyel ekonominin genel bir uygulaması olarak ifade edilebilir<sup>49</sup> (Çağlayan, 2003).

Rekabet hukuku, kamu ekonomi politikalarının en yaygın kullanılan araçlarından birisidir. Yüzyıl önce rekabet hukuku kuralları ve aktif bir şekilde uygulanması yalnızca ABD’de söz konusu iken bu gün bu rakam yüzölçümü aşmış durumdadır. Rekabet hukuku ile ilgili modern ve dikkate değer gelişmeler son 40 yıllık dönemde ortaya çıkmıştır. Avustralya ve Kanada gibi daha eski piyasa ekonomileri atıl rekabet hukuku sistemlerini güncelleştirmişlerdir. Rekabet hukuku, planlanmış ekonomiden piyasa ekonomisine geçen ülkelerdeki hukuk reformunun önemli bir parçasıdır. 1970’lerden bu yana 50’nin üzerinde dönüşüm ekonomisi rekabet hukuku düzenleyip uygulamaya koymuştur<sup>50</sup>. Dönüşüm ekonomilerindeki rekabet sistemlerinin etkinliği önemli farklılıklar göstermesine rağmen, hepsinin ortak yönü Avrupa Birliği ve A.B.D. rekabet hukukunu taklit etmeleridir<sup>51</sup>.

Dönüşüm ekonomisi uygulayan ülkelerde rekabeti sağlamak için nelerin gerekli olduğu noktasında bir fikir birliği söz konusu olmamıştır. Fakat rekabeti teşvik bağlamında geniş bir ekonomik politikalar dizisi önerilmektedir. Bu öneriler arasında ticaretin serbestleşmesini, girişimciliğin teşvik edilmesini sağlayacak, giriş ve çıkış engellerini azaltacak politikalar yer almaktadır.

North<sup>52</sup> rekabet politikası gerekliliğinin, her firmanın doğal olarak rakiplerini ortadan kaldıracak bir pozisyon elde etme girişimlerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Serbest piyasa fonksiyonlarının her zaman etkili rekabeti garanti etmediğine dikkat çeken Fingleton ve diğ<sup>53</sup>. ise etkin bir rekabet eksikliği-

<sup>49</sup> A. İ. Çağlayan (2003) Rekabet Hukukunda Pazar Gücünün Önemi ve Ölçülmesi, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, Ankara.

<sup>50</sup> W. E Kovacic, (2001), Institutional Foundations for Economic Legal Reform in Transition Economies: The Case of Competition Policy and Antitrust Enforcement. Chicago-Kent Law Review 77 (1): 265–315.

<sup>51</sup> W.E Kovacic, (2002), Antitrust Law in Perspective: Cases, Concepts and Problems in Competition Policy. West Group Press.

<sup>52</sup> G. North, (2002), “Undermining Property Rights: Coase and Becker.” Journal of Libertarian Studies 16, no. 4 (Fall).

<sup>53</sup> J. Fingleton, E. Fox, D. Neven, P. Seabright, (1996), Competition Policy and the Transformation of Central Europe, Center for Economic Policy Research, London.

nin toplumsal anlamda ciddi bir refah kaybına yola açacağından hareketle rekabet politikasının gerekliliğine işaret etmektedirler. Dolayısıyla dönüşüm ekonomilerinde rekabeti etkin ve sürekli kılacak bir rekabet politikası ve bunun bir aracı olan rekabet hukuku düzenlemesi ve uygulaması hayati öneme sahiptir.

### **Rekabet Hukuku Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar ve Öneriler**

Ekonomik gelişmenin bir unsuru olan rekabet hukukunu uygulama ya da mevcut rekabet hukuku uygulamasını geliştirme kararı, dönüşüm iklimine uygun hukuk reformu ve rekabet politikasının ekonomik gelişmeye olası katkıları bağlamında bir dizi sorunu da beraberinde getirmektedir.

Dönüşüm ekonomileri kendi içlerinde farklı nitelikler taşımasına rağmen yine de belli ortak özelliklere sahiptirler. Bu ortak özelliklerden birisi, hemen hepsi eskiden devlete ait olup yeniden yapılandırılması gereken, birçoğunun da üretimi durmuş olan firmaların bulunduğu sektörlerin varlığıdır. Bu ülkelerde, özellikle hizmet sektörü gibi ekonominin az gelişmiş alanlarında yeni firmaların oluşturulması da gerekmektedir. Ekonominin sorunlu bu iki alanı farklı yönetim problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Buna ek olarak dönüşüm ekonomileri ne yazık ki iyi işlemeyen bir yasal sistemi miras olarak devralmışlardır. Bu özellik de, üstesinden gelmeleri gereken bir başka sorun olmaktadır.

Dikkatlerden kaçmaması gereken bir diğer nokta da rekabet politikasının, hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikaların yalnızca bir bölümü olduğu ve bütünlük içerisindeki bu farklı politikaların birbirleriyle uyumlu ve tutarlı olması zorunluluğudur. Serbest piyasa ekonomisi açısından rekabet politikaları son derece önemlidir. Fakat hükümetin diğer politikalarıyla uyumlu olmadığı süreç piyasaların tam anlamıyla işleyişini sağlayamayacaktır.

Rekabet politikaları, dönüşümün gerekliliklerine uyarlanmalıdırlar. Her şeyden önce başlangıç koşulları açısından piyasa ekonomileri ile dönüşüm ekonomileri arasında çok önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıkların en önemli sonucu, rekabet karşıtı davranışların ortaya çıkaracağı etkilerin dönüşüm ekonomileri açısından daha fazla zarar verici olmasıdır. Diğer politikalara nazaran bir rekabet politikasının uygulanması öncelik arz etmelidir. Aksi takdirde sadece uygulanan bu rekabet politikası değil, ekonomik dönüşümün tamamı, ülke insanının gözünde inanılır, güvenilir olmaktan çıkabilir.

Rekabet kuralları yasama şeklinin bir sembolüdür. Birçok rekabet hukuku mevcut ve/veya potansiyel rekabetin korunması ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bu hukuk kuralları duruma göre tüketicinin korunması, özelleştirme ve haksız rekabet gibi konuları da kapsamına almaktadır. Bu nedenle rekabet hukukunun uygulanması uzmanlaşmış kurumlar ya da mahkemeler tarafından yerine getirilmelidir.

Dönüşüm ekonomisine geçen eski Sovyetler Birliği'ne dâhil ülkeler ve Doğu Avrupa Ülkelerinde ticaretin ve yatırımların önündeki en önemli engeller devlet bürokrasisi, rüşvet ve organize suçlar olarak ortaya çıkmaktadır<sup>54</sup>. Dolayısıyla bu engellerin ortadan kaldırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve etkin bir şekilde uygulanması bir zorunluluktur.

Dönüşüm ekonomisi uygulayan ülkeler devlet yardımlarını, kısıtlayıcı anlaşmaları, rekabet hukukunun tam anlamıyla uygulanıp uygulanmadığını etkili bir şekilde izlemeye alacak kurumlar oluşturmalarıdır. Aynı zamanda ekonomik aktörlerin de rekabet hukuku ve rekabet politikasına ilişkin yeterli bilgi ve kavrayışa sahip olmaları gerekmektedir.

Hukuksal altyapının hazırlanması da tek başına yeterli değildir. Dönüşüm ekonomisine geçen ülkelerde rekabet hukuku uygulamasındaki zaafiyet bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Rekabet hukuku uygulamasının başarılı olması için yalnızca temel yasaklamaların dikkatli bir şekilde tasarlanmış olması ve etkili bir uygulamanın yapılandırılması yeterli değildir. Ayrıca mahkemeler, profesyonel örgütler ve üniversiteler gibi rekabet politikasının yönünü belirlemede tesiri olan diğer kurumların da geliştirilmesi ve sürece dâhil edilmesi gerekmektedir.

Yeni rekabet sistemleri açısından destekleyici kurumsal uygulamaların varlığı ve yürürlüğe konulması kaçınılmazdır. Dönüşüm ekonomilerinde devletin de ekonomik aktörlerin de piyasa mekanizmasına ilişkin tecrübeleri ya hiç olmadığından veya çok az olduğundan, rekabet hukukunun aşamalı bir şekilde yürürlüğe konması yerinde olacaktır.

Bir rekabet hukuku uygulamasına rekabet otoritesi olarak görev yapacak bir kurum oluşturularak başlanmalıdır. Hâkimlere bu konuda verilecek eğitimin yanı sıra, rekabet hukukunun içeriği ve gelenekleri hakkında tüketiciler, işletme yöneticileri ve devlet görevlileri bilgilendirilmelidir. Ancak bu aşama tamamlandıktan sonra ikinci aşamaya geçilmelidir. İkinci aşamada rekabet otoritesi, kamunun bilgisine sunulmuş rekabet engelleri olarak kabul edilen davranışlardan oluşan bir gündemi uygulamaya taşınmalıdır.

Ancak, bütün bu ifade edilen hususların hiçbirisi etkili bir rekabet hukuku uygulamasını garanti etmemektedir. Etkili bir rekabet hukuku uygulaması, rekabet hukuku kurallarına gönüllü uyma oranının yüksekliğine olduğu kadar, hukuk kurallarını uygulamakla yükümlü olan kurumların etkililiğine de bağlıdır. Bu iki faktör aynı zamanda karşılıklı olarak birbirlerini destekler. Rekabet hukuku kurallarına gönüllü olarak uyulma oranı yüksek olduğunda, rekabet otoritelerinin uğraşı oranları da az sayıda dava ile sınırlı kalacak işlem maliyeti de

<sup>54</sup> P. A. Streeter, (2004), Antitrust in Ukraine International Journal of Baltic Law, Volume 1, No. 4.

düşük olacaktır. Aksi durumda ise dava sayısı ve meşguliyet oranı arttığı için işlem maliyetleri artacaktır.

Dönüşüm ekonomilerinde, sahiplik yapısındaki ve devlet, toplum ve işletmeler arasındaki ilişkilerin yeni bir tarzda oluşturulmasında devletin rolünün yeniden tanımlanması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu ülkelerde süregelen reformlar işletme faaliyetleri ile ilgili yeni bir çerçeve çizmiştir. Fakat bu çerçeve dönüşüm ekonomisi uygulayan her ülke tarafından farklı ele alınmaktadır. Ancak bu ülkelerin her birinde daha önce olmadık şekilde devlet ve toplumun birlikte olarak yeni kurumlar ve idari mekanizmalar oluşturulması sürecine aktif olarak katılmaları gerekmektedir.

Yasama ve yargılama kurumları piyasa mekanizmasının işleyişinde çok önemli rol oynarlar. Bu kurumlar, hukuk kurallarının belirlenmesi ve uygulanmasında, bireyler ya da bireylerle devlet arasındaki uyumsuzlukların çözümünde ve yöneticilerin gücünün karşılıklı olarak dengelenmesinde görev alırlar. Böylece, firmaların faaliyette bulunduğu yatırım ikliminin belirlenmesine ve sosyal haklar ve insan haklarının şekillenmesine yönelik yasal düzenlemeler yapılmasına da yardımcı olurlar.

Rekabet Hukukunun varlığı tek başına ekonomik gelişme ve demokratikleşme için yeterli değildir. Daha önce uygulanan yasal reformlara ilişkin yapılan çalışmalar göstermiştir ki, kâğıt üstünde kalan hukuk kuralları genellikle rekabet politikalarını anlamsızlaştırmaktadır. Bu da, etkili bir yasal uygulamayı sağlayacak kaynak ve kapasite eksikliği ya da ekonomik aktörlerin resmi yasal sisteme güvenmemesi ile sonuçlanmaktadır. Neredeyse hiçbir dönüşüm ülkesi, özel mülkiyetin korumasına ve bir pazar ekonomisinin işleyişine yüksek ölçüde olanak sağlayacak yasal bir sistemi ve kurumları hızlıca geliştirememiştir. Çünkü ne tek başına yasal düzenlemeler ne de yasal altyapısı olmayan uygulamalar arzulanan sonuca getirmektedir.

Serbest piyasa ekonomisine uyarlanmış yasal bir yapı eksikliği, dönüşümün ilk yıllarında bu ekonomilerin en zayıf noktasını oluşturmuştur. Birçok politikacı ya iyi işleyen bir yasal sistemin önemini küçümsemiş ya da serbest piyasa ekonomisinin önemli birçok problemi kendi kendine çözeceğine inanmışlardır. Ayrıca, dönüşüm ekonomilerinde yeni zenginleşen ve genellikle devlet memurlarına rüşvet verilmesine katkıda bulunan bireyler ve gruplar güçlü bir yasal sistemin varlığını arzu etmemektedirler. Rekabet politikaları ve bu bağlamda rekabet hukuku uygulamaları bu sorunun da çözümüne kısmen de olsa katkı sağlayacaktır.

## SONUÇ

Planlı merkezi ekonomiden piyasa ekonomisine geçen dönüşüm ülkelerinin etkin bir rekabet politikası ve rekabet hukuku uygulamasına sahip olmaları piyasa ekonomisinin işleyişini sağlayacak bir etkidir. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne üye veya imtiyazlı ortak kabul edilmenin de önkoşullarından biridir.

Diğer yandan, konuya sadece bir zorunluluk olarak yaklaşıldığında amacına ulaşmadığı görülmüştür. Merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçen ülkelerin, ekonomik yapılarını geliştirmek için etkili olan rekabet politikalarını uygulama konusunda istekli ve arzulu olmaları da gerekmektedir.

Rekabet hukuku uygulamasına geçen dönüşüm ülkelerinde her ülkenin sahip olduğu zorluklar ve fırsatlar farklılık göstermesine rağmen, yine de etkin bir yasama fonksiyonu için bir takım gerekliliklerden söz etmek mümkündür. Bu gereklilikler yapısal bağımsızlığın operasyonel bağımsızlıkla tamamlanması, artan bağımsızlıkla ilgili hesap verebilirlik, verimlilik artırma, yasal reformların yapılması, yürürlüğe konulması ve uygulanmasında süreklilik, yasama ve yürütmeye dair reformların geniş bir bakış açısıyla ele alınması olarak ifade edilebilir.

Diğer kamu politikalarında olduğu gibi, güçlü bir rekabet politikasının, yeterli yaptırım gücüne sahip, uzman uygulayıcılar tarafından yürütülmesi rekabet ihlallerinden caydırmaya da yardımcı olacaktır. Rekabet politikası çok karmaşık olduğundan bu politikanın belirlenmesi ve uygulanması son derece nitelikli insanları gerektirmektedir. Bu yüzden rekabet otoritesinde görev alacak kimselerin hukuk, iktisat ve finans donanımı ve deneyimi olanlardan seçilmesi gerekmektedir.

Rekabet otoritelerinin hangi faktörlerin rekabet karşıtı davranışların varlığına işaret ettiğini veya bu davranışları kolaylaştırdığını, aynı zamanda yasa koyucuların da nasıl bir hukuki iklimin mümkün olan en düşük maliyetle rekabeti artırıcı etkiler sağlayacağını bilmeleri gerekmektedir.

Dönüşüm ekonomilerinde antitröst ve tüketiciyi koruma kanunlarının başarılı bir şekilde uygulanması için kurumsal tasarım hayati önem taşımaktadır. Antitröst ve tüketiciyi koruma kanunları rasyonel uygulama mekanizmaları olmadan yarardan fazla zarar yaratabilir.

Dönüşüm ekonomilerinde rekabet politikaları ve rekabet hukuku açısından önemle üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, politik istek, regülasyon uzmanlığı, etkin uygulama, rüşvetin kontrolünü içeren sosyal ve siyasi iklimi tanımlayan bir “Rekabet Kültürü” oluşturmaktır.

Dönüşüm ekonomilerinde rekabet hukukunun başarısı açısından rekabet kurumlarının liderliği de özel bir öneme sahiptir. Rekabet kurumları gerek düzenlemeleri gerekse uygulamaları ile hem teşebbüslere hem de diğer kamu kurum ve kuruluşlarına rekabetin tesisi ve devamı konusunda yol gösterici olmalı ve rehberlik etmelidirler. Dönüşüm ekonomilerinde ekonomik politika sorunlarına liberal, rekabet yanlısı çözümler bularak rekabet savunuculuğu yapma rekabet otoritelerinin en önemli fonksiyonlarından birisidir. Rekabet savunuculuğu rekabet hukuku kurallarının oluşturulma aşamasından uygulanma aşamasına kadar rehberlik edici yol gösterici bir rol oynadığı gibi aynı zamanda bir rekabet kültürü ve ikliminin oluşmasında da fayda sağlayacaktır.

Bütün bu anlatılanların ışığında dönüşüm ekonomilerinde rekabet politikası açısından öne çıkan konular şu şekilde sıralanabilir:

Yeterli ve pratik öneme sahip rekabet hukuku kurallarının varlığı,

Hızlı ve etkin eylemlerin altyapısını sağlayan uygun süreçlerin oluşturulması,

Kurallar ve süreçlerin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için gereken kurumsal altyapının oluşturulması,

Diğer hükümet politikaları belirlenirken ve uygulanırken, rekabetin bütün yönleriyle hesaba katılmasını sağlayacak ilkeler oluşturulması,

Rekabet otoriteleri aracılığıyla, piyasa ekonomisini ve rekabeti de içerecek şekilde bu ekonominin unsurlarının kamuoyu ile paylaşılması.

Rekabet politikaları ve rekabet hukuku piyasa ekonomisinin olmazsa olmaz unsurlarından birisidir. Dönüşüm ekonomisi uygulayan ülkeler açısından hayati öneme sahip olan bu amacın gerçekleştirilmesi ancak sabır, kararlılık ve inançla mümkün olacaktır.

**KAYNAKÇA**

- Aras, O. Nuri, "Azerbaycan Ekonomisi ve Dönüşüm Süreci", Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 19, 2003-2004.
- Berkowitz, D., Pistor, K., Richard, J. F. (Winter, 2003) Economic Development, Legality, and the Transplant Effect. *The American Journal of Comparative Law* Vol. 51, No. 1 (Winter, 2003), pp. 163-203
- Bevan, A. Estrin S., Meyer. Klaus (2004) Foreign investment location and institutional development in transition economies. *International Business Review* 13, 43–64.
- Bevan, A., Estrin, S., (2000). The Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies. CEPR Discussion Paper 2638. Centre for Economic Policy Research, London.
- Biçerli, M. K. (2001), Ekonomik Dönüşümü Düşük İşsizlikle Sağlamada Çek Cumhuriyeti Tecrübesinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi. 56-2.
- Bork, Robert H. (1978). *The Antitrust Paradox*. New York: Free Press.
- Brenton, P. Di Mauro, F. Lucke, M. 1 (1999). Economic integration and FDI: An empirical analysis of foreign investment in the EU and in Central and Eastern Europe. *Empirica* 26 (2), 92–121.
- Brzezinski, C. (1994) Competition and Antitrust Law in Central Europe: Poland, The Czech Republic, Slovakia and Hungary, University of Michigan Law School Michigan Journal of International Law 15. 1129.
- Buch, C. M., Kokta, R. M. ve Piazzolo, D. (2003), Foreign direct investment in Europe: Is there redirection from the South to the East? *Journal of Comparative Economics* 31 94–109
- Chikán, A. (1996), "Consequences of economic transition on logistics: the case of Hungary", *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, Vol. 26 Iss: 1, pp.40 - 48
- Chikán, A., Demeter, K. (1995), "Manufacturing strategies in Hungarian industry: the effects of transition from planned to market economy", *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. 15 Iss: 11, pp.5 – 19.
- Çağlayan A. İ. (2003) Rekabet Hukukunda Pazar Gücünün Önemi ve Ölçülmesi, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, Ankara.
- Demsetz, H. (1973), Industry Structure, Market Rivalry and Public Policy|| *The Journal of Law and Economics* Vol. 16.
- Duchene, G.,- Rusin, P., and Turlea, G. (2002): Entrepreneurship and Institutions in Transition. *Journal for Institutional Innovation, Development & Transition* 6: 57-76.
- Dutz, M., Kaufmann, C., Najarian, S., Sanfey, P., and Yemtsov, R. (2001): Labour Market States, Mobility and Entrepreneurship in Transition Economies, EBRD Working paper no. 66.



- Fankhauser, S. and Cornillie, J. 2004. The Energy Intensity of Transition Countries. *Energy Economics*. V (26): 283-295.
- Fingleton, J., Fox, E., Neven, D., Seabright, P. (1996), *Competition Policy and the Transformation of Central Europe*, Center for Economic Policy Research, London.
- Grigoryan, A.A., (2007), Problems of Monopolization and Antitrust Policy in Transition Economies (on the example of the Republic of Armenia), the Internatinoal Journal of Aplied economics and Finance, 1 (1): 38-44.
- Hayek, F. A. (1948), *Individualism and Economic Order*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (1973), *Law, Legislation and Liberty*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (1945), "The Use of Knowledge in Society ", *American Economic Review* Vol. 35.
- Kirzner I M (1997) *How Markets Work: Disequilibrium, Entrepreneurship and Discovery*.
- Kovacic, W. E. (1996), T he Competition Policy Entrepreneur and Law Reform in Formerly Communist and Socialist Countries, 11 AM. U. J. INT'L L. & POL'Y 437
- Kovacic, W. E. (1998) Merger Enforcement in Transition: Antitrust Controls on Acquisitions in Emerging Economies, *University of Cincinnati Law Review* University of Cincinnati 66 1075, 1076-77 Summer,
- Kovacic, W. E., (1995), Designing and Implementing Competition and Consumer Protection Reforms in Transitional Economies: Perspectives from Mongolia, Nepal, Ukraine, and Zimbabwe, 44 DEPAUL L. REV. 1197
- Kovacic, W. E., (1997), Getting Started: Creating New Competition Policy Institutions in Transition Economies, 23 Brook. J. Int'l L. 403, 403-08.
- Kovacic, W. E., (2001), Institutional Foundations for Economic Legal Reform in Transition Economies: The Case of Competition Policy and Antitrust Enforcement. *Chicago-Kent Law Review* 77 (1): 265-315.
- Kovacic, W.E.,(2002), *Antitrust Law in Perspective: Cases, Concepts and Problems in Competition Policy*. West Group Press.
- Lankes, H. P. ve Venables, A. J. (1996). Foreign direct investment in economic transition: The changing pattern of investments. *Economics of Transition*, 4 (2), 331-347.
- Lansbury, M., Pain, N., Smidkova, K. (1996). Foreign direct investment in Central Europe since 1990: An econometric study. *National Institute Economic Review*, 156, 104-124.
- Markandya, A., Pedroso-Galinato, S., Streimikiene, D., (2005), Energy Intensity in transition economies: Is there convergence towards the EU average? *Energy Economics*. 28 (1): 121-145.

- Mastalir, R.W., (1993) Regulation of Competition in the "New" Free Markets of Eastern Europe: A Comparative Study of Antitrust Laws in Poland, Hungary, Czech and Slovak Republics, and their Models, 19 N.C. J. INTL L. & COM. REG. 61, 61-63
- Mises, L. V, (1949), Human Action: A Treatise on Economics. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Mises, L. V, (1963), Human Action. Yale University Press.
- Mises, L.V, (1962), The Ultimate Foundation of Economic Science, Princeton, N.J.: Van Nostrand.
- North, G., (2002), "Undermining Property Rights: Coase and Becker." Journal of Libertarian Studies 16, no. 4 (Fall).
- Peng, M. W. (2001). How entrepreneurs create wealth in transition economies. Academy of Management Executive, 2001, Vol. 15, No. 1
- Pham, A., (2006), The Development of Competition Law in Vietnam in the Face of Economic Reforms and Global Integration, 26 NW. J. INT'L L. & BUS. 547
- Pistor, K., Raiser, M., Gelfer, S., (2000), Law and Finance in Transition Economies, CID Working Paper No. 49 June 2000, Law and Development Paper No. 4.
- Pistor, K., Wellons, P., (1999), The Role of Law and Legal Institutions in Asian Economic Development. Hong Kong: Oxford University Press.
- Pittman, R. (1998), Competition Law in Central and Eastern Europe: Five Years Later, 43 ANTITRUST BULL. 179, 179-87
- Resmini, L. (2000). The determinants of foreign direct investment into the CEECs: New evidence from sectoral patterns. Economics of Transition, 8 (3), 665-689.
- Rittaler, J. B, Schmidht, L.O. (1998), A Critical Evaluation of the Chicago School of Antitrust Analysis, Kluwer Academic Publisher, The Netherlands.
- Rodriguez A. E., Coate, M. B. (1996) Limits to Antitrust Policy for Reforming Economies, 18 HOUS. J. INTL L. 311, 327-29
- Rogojanu A., Tarța M., Nuțu (Badea) Liana (2007), "The implications of corporate governance mechanisms and regulations for transition economies within the European Union", The International Scientific Conference "European Integration – New Challenges for the Romanian Economy", Oradea University, Mayıs.
- Seyidoğlu, H. (2003), Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri Doğuş Üniversitesi Dergisi, 4 (2) 2003, 141-156.
- Sigmon, D. Kaufman ve Shlegfer, A. (1997), Politics and Entrepreneurship in Transition Economies, William Davidson Institute Working Paper Nr.57, WDI, University of Michigan, Michigan.
- Singleton, R.C. (1986), Industrial Organization, Homewood., Irwine.
- Song, B, (1995), Competition Policy in a Transitional Economy: The Case of China, 31 STAN. J. INTL L. 387, 420

- Stigler, G.J. (1968), *The Organization of Industry*, Homewood, III: Irwin.
- Stiglitz, J. E., (1998), *Knowledge For Development: Economic Science, Economic Policy And Economic Advise*, Annual World Bank Conference on Development Economics.
- Streeter P., A., (2004), *Antitrust in Ukraine* International Journal of Baltic Law, Volume 1, No. 4
- Trubek, D. M., Galanter, M., (1974.), *Scholars in Self-Estrangement: Some Reflections on the Crisis in Law and Development Studies in the United States*. Wisconsin Law Review: 1062–1102.
- Uhlenbruck, K. & De Castro, J. (2000). *Foreign acquisitions in Central and Eastern Europe: Outcomes of privatization in transitional economies*. Academy of Management Journal, 43 (3), 381–402.
- Zheng, W., (2011) *Transplanting Antitrust in China: Economic Transition, Market Structure, and State Control*, U. Pa. J. Int'l L. Vol. 32.2
- Zukowski, Ryszard (1996), "Transformation Crisis in Post-Socialist Countries: Patterns and Causes", *International Journal of Social Economics*, Vol. 23 Iss: 10/11, pp.279 – 296.

